

GÖZLEM VE GÖRÜŞLER

SAĞLIK BAKANLIĞININ "SAĞLIK REFORMU" ve ALTERNATİFİ

Necati DEDEOĞLU*

Sağlık Bakanlığı Politikaları

Sağlık Bakanlığı son zamanlarda "Sağlık Reformu" adı altında ülkemizin sağlık sisteminde köklü değişiklikler yapmayı planlamaktadır. Aslında son 20 yıldır Dünya Bankası ve IMF tarafından dayatılmakta olan bu değişikliklerin amacı, kamuyu sağlık hizmetlerinden çekerek sağlıkta piyasa ekonomisini ve özellikle uluslararası sermayeyi egemen kılmaktır.

Değişiklik önerilerinin bir boyutu ilk basamak sağlık hizmetinde Aile Hekimliğinin getirilmesidir. Yaklaşık 3000 nüfusa tedavi edici ve bireysel koruyucu hizmetler götürecek olan pratisyen hekimlerin serbest çalışacakları, ücretlerini ise Genel Sağlık Sigortasından alacakları belirtilmektedir. Genel Sağlık Sigortası hizmet kullananların primlerinden ve prim ödeyemeyecek olanlara devlet tarafından yapılacak ödemelerden finansman sağlayacaktır. Reformun diğer bir bacağı zaten gelirlerinin önemli payını hastalardan temin eden hastanelerin, tamamen özzerleştirilmesidir. Ayrıca, Kamu Yönetimi Yasası ile de Sağlık Bakanlığı ile teşkilatının, hastanelerin ve Sağlık Ocaklarının yerel yönetimlere devredilmesi, personelin de sözleşme ile çalıştırılması öngörülmektedir. Böylece hastalar artık "müşteri", sağlık kurumları "işletme", sağlık personeli "işçi" olacaktır.

Ne Yapmalı

Uluslararası sermayenin bu yoğun saldırısı karşısında ilk yapılması gereken savunmadır. Elimizdeki değerleri, savunmamız, korumamız gerekmektedir. Nitekim ekonomist Korkut Boratav 1 Kasım 2003 tarihinde, Nusret Fişek Günlerinde yaptığı konuşmada ve daha sonra 5.11.2002 tarihli Cumhuriyet gazetesindeki köşesinde bunu önermektedir. Mevcut sisteme bir alternatif göstermek zorunda olmadığımızı, ulus devleti, ücretsiz

eğitimi, henüz devletin elindeki madenleri savunmamız gerektiğini belirtmektedir.

Öte yandan sağlık alanında savunulacak fazla bir şeyimiz de kalmamıştır. Ne hastanelerimiz, ne Sağlık Ocaklarımız korunabilir, savunulabilir bir haldedir. Bu kurumlardan hem hizmeti kullananlar, hem hizmet verenler şikayet etmekte olup, sağlık sistemimiz bir kargaşa içindedir. Kanımca savunmamız gereken şey mevcut sağlık sistemi olmayıp belli ilkelerdir. Üstelik bizim sağlık alanında gösterebileceğimiz alternatifler bulunmaktadır ve bunlar da ileri sürülmelidir. Aslında hem savunulacak ilkeler, hem gösterilecek alternatif bir bütünün parçalarıdır. Bu bütünün ismi Ulusal Sağlık Sistemidir.

Ulusal Sağlık Sistemi

Ulusal Sağlık Sistemi, İkinci Dünya Savaşından sonra İngiltere, İsveç gibi ülkelerde uygulanmaya başlamış olan kamucu sağlık sistemidir. Demokratik, adil, ucuz, akılcı, insancıl, bilimsel ve etkindir. Eski sosyalist ülkelerde uygulanmış olan halen Küba'da uygulanmakta olan sistem budur. TTB de çeşitli belgelerinde ülkemiz için Ulusal Sağlık Sistemi önermektedir. Ülkemizde 1960'dan sonra Ulusal Sağlık Sisteminin bazı öğeleri uygulamaya konmuşsa da (Sosyalizasyon, ücretsiz sağlık personeli eğitimi) hiç bir zaman bütünüyle tasarlanmamıştır. Ulusal Sağlık Sistemini daha önce yazılı (Toplum ve Hekim Dergisi Mayıs 1993) ve sözlü olarak (Nevzat Eren Halk Sağlığı Sempozyumu, 17 Mart 2001) anlattıysam da güncelliği nedeniyle tekrar kısaca söz etme gereği duydum.

Ulusal Sağlık Sisteminin Öğeleri

Ulusal Sağlık Sistemi, diğer bütün sistemler gibi alt sistemlerden oluşur. Bunlar sağlık örgütlenmesi, tedavi edici ve koruyucu sağlık hizmetleri, sağlığın yönetimi, insangücü, bina, bilgi v.b.gibi kaynaklar ve finansmandır. Her bir ögesinin özellikleri şunlardır :

*Prof.Dr., Akdeniz Üniv. Tıp Fak. Halk Sağlığı AD

a) Sağlık Örgütlenmesi

- Sağlık, doğuştan bir haktır ve sağlık hizmeti kamu tarafından finanse edilip, kamu tarafından götürülür.
- Hizmette basamak sistemi ve basamaklar arası sevk vardır.
- İlk basamak tedavi hizmeti ve koruyucu hizmetler öncelik taşırlar, ilk basamakta tedavi edici ve koruyucu hizmetler beraber verilir.
- Hizmet ekonomik, coğrafi ve kültürel olarak ulaşılabilir niteliktedir.
- Örgütte personel devletten aldığı maaş karşılığında ve tam gün olarak çalışır.
- Örgüt yapısı esneklik, araştırma ve geliştirme çalışmaları sonucu koşullara uyarlanabilir.
- Örgüt etkili bir enformasyon sistemine ve ağına sahiptir.
- Sağlığa sektörler arası işbirliği ve eşgüdüm içinde yaklaşılır.

b) Sağlık Hizmetleri

- Hizmetler kapsayıcıdır, çok yönlüdür, bütüncüdür.
- Hizmetler süreklidir.
- Hizmet belli coğrafi bölgeler ve/veya nüfus tabanlıdır.
- Hizmet evde, işyerinde de verilir; gezicidir. Sadece hastalara değil sağlam insanlara da hizmet götürülür.
- Hizmet götüren kuruluşlarda standard ve yeterli donanım bulunur, maddi olanaklar ülke içinde eşit dağıtılır.
- Hizmette risk altındaki gruplara ve en çok görülüp, en çok öldüren hastalığa öncelik verilir.
- Sağlık hizmeti hem hizmet götüren sağlık personelinin, hem hizmeti alan vatandaşın denetimine, değerlendirme ve kararlara katılımına açıktır.

c) Sağlık Yönetimi

- Ülkedeki sağlık hizmetleri tek elden, Sağlık Bakanlığınca yönetilir.
- Hizmet, periferin de katkısıyla, merkezden yerel öncelikler gözönüne alınarak planlanır.
- Yerel birimlere gerekli yetki devri yapılmıştır.
- Demokratik bir yönetim vardır.
- Yöneticiler nitelikli ve eğitilirdirler, bürokraside liyakat'a göre yükselinilir.
- Personelin görev tanımları, performans kriterleri çikartılmıştır, düzenli olarak denetlenir, iş başında eğitilirler.
- Kişi ve kurumlar arasında eşgüdüm, iş birliği ve etkin bir iletişim bulunur.
- Hizmetlere bilim ve araştırmalar yön verir.

d) Sağlık Kaynakları

- Personel ülkenin sağlık sorunlarına ve sağlık örgütlenmesine uygun ve nitelikli olarak, çağdaş eğitim yöntemleri kullanılarak eğitilir.

- Personel sayıları yeterli ve dengeli, dağılımı eşittir. Gereksinim Sağlık İnsan Gücü Planlarına göre belirlenir.

- Her basamaktaki personelin sürekli eğitim ve denetimi sağlanır.

- Personel ekip çalışması içinde görev yapar.

- Personelin atamaları adil, meslekte yükselmesi bilgi ve yeteneğine göredir.

- Personelin insanca yaşam ve sağlıklı çalışma koşulları bulunur. Emeğinin karşılığını alır, grevli, toplu sözleşmeli olarak çalışır, iş güvencesi bulunur.

- Ülkede kullanılan ilaçlar ulusal ilaç sanayi tarafından üretilir, kamuya bağlı eczacılarca ve ücretsiz olarak dağıtılır, jenerik isme göre ve rasyonel olarak kullanılır.

- Tüm aşular ülkede, kamu tarafından üretilir, ücretsiz dağıtılır.

- Ülkede kullanılan tıbbi teknoloji, ülkenin alt yapısına ve koşullarına uygun ve ulusal olarak üretilir.

e) Finansman

- Sağlık hizmeti adil olarak toplanan vergilerden oluşturulmuş devlet bütçesinden finanse edilir.

- Bütçeden sağlığa en az % 10 pay ayrılır.

- Sağlık harcamalarında koruyucu hizmetler, birinci basamak tedavi hizmeti, toplumsal öneme sahip sağlık sorunları öncelik alır.

- Sağlık hizmetleri finansmanında maliyet-yarar, maliyet-etkinlik gözetilerek akılcı bütçe yapılır.

- Bütçe vatandaşın veya isteyenlerin denetimine açık ve şeffaftır.

Nasıl Hayata Geçirilir

Ulusal Sağlık Sistemi, diğer sistemlerle (Ulusal Eğitim Sistemi, Ulusal Hukuk Sistemi, Ulusal Yönetim Sistemi v.b.) yakın ilişki içindedir. Bu yüzden, tek başına gerçekleşmesi güçtür. Ayrıca, Ulusal Sağlık Sistemi tamamen uygulanabilse bile, asıl amaç olan toplum sağlığının ancak yeterli bir gelir, sağlıklı bir çevre, yeterli ve dengeli beslenme, nitelikli eğitim v.b. koşulların varlığında gerçekleşebileceği bir gerçektir.

Bu nedenlerle Ulusal Sağlık Sistemini hayata geçirebilmek için sadece sağlık sisteminde değil, iş hayatında, eğitimde, tarımda, adalette olup bitenler de ilgimizi çekmeli, sağlığın mücadelesini tek başımıza değil, diğer sektörlerdeki aktif güçlerle ve halk kitleleri ile beraber yürütmeliyiz Aynı şekilde, sadece sağlık, eğitim, adalet değil, tüm bunların varlığı için gerekli olan eşitlik, demokrasi, tam bağımsızlık, laiklik gibi kavramların mücadelesini de vermeliyiz. Bu mücadele güçtür, yürek ister, akıl ister, el birliği ister. Ulusal Sağlık Sistemini hekimlere ve halka anlatabilmeyi, benimsetebilmeyi gerektirir. Bu mücadele uzun sürer, gerçekleşmesini göremeyebiliriz. Ancak, idealler yıldız benzerler; hiç ulaşamayabilirsiniz ama karanlık gecelerde size yönünüzü gösterirler. Hekimlerin yönü Ulusal Sağlık Sistemidir.